

DIALOGUS II.

De Militum Romanorum delectu, ac conditione.

TULLIUS.

- I. **B**reviter dicturus, primum te obsecro, ut singulis verbis probe intendas: quoniam amplissima sunt, quæ paucis accipere cupis. Pulchre successit Romanis belli fortuna, quamdiu, vel quando soli cives militabant, primumque pedites duntaxat. Tum namque pro aris & focis, domibus nimirum, uxoribus, & liberis certabatur: nec facile timidum pedem quis retulit, sua ne perderet. Ampliata vero Republica civibus pariter sublecti sunt cujuslibet generis homines, par ut hostibus numerus prodiret. Horum autem admodum dispar erat fides, & animus. Cives tunc non jam sua, sed parta duntaxat ex alienis tueri debuerant. Qui cives non erant, arduitate belli, metuque discriminis, facile terga vertebant, nisi signa plane desererent. Unde quantumlibet magnus Numorum cumulus Victoriis notetur: ingentes tamen pariter clades iste Populus retulit, donec plane succumberet. Vere igitur *Janus Vitalis* Poëta Panormitanus ceber. Sec. XVI^{to}, de Roma sui temporis cecinit:

Nunc *victa* in Roma *victrix* Roma illa sepulta est,
Atque eadem *victrix*, *victaque* Roma fuit.

- II. **PUBLIUS.** Acutum hoc, simul vero & miserum, inevitabili rerum omnium fato. Sed unde sat pronum erat, exercitum ex Civibus legere? **TULLIUS.** Ex censu. Primum namque Censurum erat attendere, ne adulti quilibet cælibes manerent, ut hoc pacto præsens populus futurum perpetuo procrearet. Deinde in Censu Patres Familias omnes, qui in Urbe, in Castris, in Coloniis, in Municipiis essent, jurejurando fateri cogebantur Nomina, ætatem, liberos, fortunam, res mancipi omnes: adhæc etiam, quot

quod stipendia meruerint, sive quot annis milites egerint, præterea quos gesserint Magistratus. Quæ dum curate descripta servarentur in Tabulis publicis, facile fuit Consulibus, nosse omnes, qui militari essent ætate. Neque alio opus erat, quam ut Consules e tribunali pronunciarent: *Tu Lepide, in Marce, Miles esto. Ad quod ipsi: Presto sum ad militandum pro Patria.*

PUBLIUS. Docuisti me jam de Censorio Munere *Part I. Dial. III.* *V. n. 9. ac 10.* sed nihil horum, quoniam huc proprie attinebat, commemorasti. Obsecro autem te, *Militaris ætas* quæ fuerat? **TULLIUS.** Cum ordinarius Delectus fieret, non admittebantur, nisi qui pares arduis Militum laboribus habiti sunt. Oportuit quemquam, emensò jam anno decimo septimo, prætextam puerilem possuisse: deinde annum sextum & quadragesimum nondum explevisse. Quorum hos intra limites ætas decurrebat, juvenes censebantur. Debebant vero deligendi pariter esse *Statura militari*, nempe 5. pedum, & 7. unciarum: quamobrem *incomate*, sive mensura dictæ longitudinis explorabantur. Oportuit eisdem insuper Cives esse, & ex ingenua tribu. Dum porro majori, atque celeriori exercitu opus esset, neque ætati, neque staturæ religiose admodum attendebatur. Immo vulgatum tunc fuit in plebem, iis, qui XVII. annis minores, & prætextati, sacramento dixissent, stipendia æque processura esse, ac si militari ætate mereri cõpissent.

PUBLIUS. Quid erat, *mereri stipendia*, & hæc procedere? **TULLIUS.** Quot annis militaverat aliquis, tot *stipendia* meruisse dicebatur, totque *processerunt* eidem, sive computata sunt a tirocinio, i. e. primo militiæ suæ anno. Horum XX. si Miles, quo nomine Pedites veniebant, & Eques X. in castris exegerit, *Emeritus* habebatur, & *justam* ex illis *missionem*, sive dimissionem flagitare potuerat. Erant autem & alii Delectus militaris modi. Commoditas enim nonnunquam inter tumultum negotiorum, item habita celeritatis amplioris ratio, effecerunt, ut Consules Tabulas Censorias non integre pervolverent, singulosque ex nomine compellarent, sed parte solummodo evocata, eos jusserint, ceteros conducere, cum formula: *Vir virum legat.* Id, quod etiam Belliçi Imperatores designati quandoque faciabant. Sin Rempublicam summa perurgeret necessitas, is, qui se Ducem obtulit, Liv. L. XXIII. quemadmodum de *Scipione* legimus, publice conclamabat: *Ex-*

templo arma caperent, qui Rempublicam salvam vellent. Tum Cives omnes, quibus Patriæ salus curæ fuit, concurrebant, dictique sunt *Milites Subitarii*.

V. *PUBLIUS.* Anne omnibus, quæso te, Civibus virtus adeo mascula fuit, ut ad unam evocantis vocem nemo non præsto esset?

TULLIUS. Id ne tibi persuadeas. Peperit & Roma, quibus pro Patria vivere dulcius erat, ac mori. Excusare se quidem nemini licuit, nisi qui anno illo Sacerdotium gessit, aut Magistratum: aut, quem ætas exemit: vel qui immunitatem concessam allegare potuerat: aut morbum, viriunque imbecillitatem jurejurando professus est: vel demum, qui emerita jam stipendia omnia probavit. Fuere nihilominus juvenes ignavi, qui, ne armis tractandis habiles essent, sibi pollices, aut alia membra ultro præciderunt, *Murcorum* convitio inde contracto, Adversum autem hujusmodi proditos severissimis legibus actum est.

Sueton.
in Aug.
c. 24.

VI. *PUBLIUS.* Quid porro factum, aut quomodo, ut promiscui homines Civium loco subrogarentur, quod supra n. I. edixeras?

De re
milit. L.
II. c. 5.

TULLIUS. Id ampliata, quod æbiam, Republica factum, dum abundantia ditionum, opumque, Cives mollescere ocepissent, & non jam domi pro suis laris, focusque, sed in exteris provinciis bellandum esset. Tum etenim permissum, ut, cum Tribunis mandatum foret, hoc imperium ad Cives deferre, *Vir virum legat*, etiam liceret, pecuniam iisdem ad militem legendum offerre. Qua percepta, uno cumulo Cives, ac servi, immo & malefici, pœnæ hoc pacto se subducturi, ære conducebantur. Hi autem tales, mobilis fidei causa, *victuris in cute punctis*, quod ait *Vegetius*, i. e. stigmatate manuum inulto notabantur: ut scilicet, quando Signa perfidi desererent, undique locorum innotescerent.

VII. *PUBLIUS.* Lecti quomodocunque Milites citra dubium, nostro more, militare sacramentum dicere debuerant: quodnam illud? *TULLIUS.* Hoc & variæ formulæ fuit, & sæpius edebatur: quamvis ubi, ac quoties, propter obscurum *Livii* locum, disputent Commentatores. Certum est, id semel ordine, ac lege, dicendum fuisse: sin iterum, extra ordinem, ac libere fiebat. Formulæ fuerant: *Se Imperatoris imperia facturos.* Aut: *Facturos pro Republica, nec decessuros ante, quam stipendia legitima fecerint.* *Conventuros jussu Consulibus, nec injussu abituros, aut fuga, aut formidinis causa.* Lege
quando-

quandoque sacrata peculiariter adigebantur ab Imperatoribus Exercitus integri ad conjurandum : *Se non nisi Victores reddituros: nisi vicissent, capita sua Jovi, vel Dis Manibus sacra fore.* Hoc porro Sacramentum adeo necessarium habebatur, ut, *Catone* teste apud *Plutarchum*, qui eo non tenebantur, etiamsi alias in Castris, exercituque versarentur, interficiendi tamen, aut vulnerandi hostis jus minime haberent.

Quæst.
Rom. 39.

PUBLIUS. Ausim te nunc de *Stipendio* interrogare ? **TULLIUS.** Nullum id erat primis Reipublicæ temporibus. Aere proprio Milites in Castris haud secus, ac si domi fuissent, victitare debuerant, quin eis liceret, quacunq; arte, quam callerent, lucra quælibet quærere. Hoc porro dum tot in annos grave quamplurimis, immo & impossibile foret, constitutum est æarium publicum, unde *Salarium, Stipendiumque ad diem* reciperent. Et *Salarium* quidem constabat frumenti, carnis, & olerum portionibus: quæ, cum haberi possent, illata Cellario Castrensi, abinde distributa sunt. Vino universis interdictum. *Stipendium* æs fuit signatum: cujus canon pro fortuna Reipublicæ, aut Consul discretionem, sive Cæsaris placito, varius erat, nunquam vero grandis, etiam, dum subinde, ineundæ benevolentia causa, duplicaretur. Legimus certe apud Scriptores, *duos obulos in diem mereri* licuisse: *denis in diem assibus vitam æstimatam.* Porro ne tantillum quidem rite præbitum esse, perpetua fere inter milites querimonia fuit: præterea quod, si etiam redderetur, *Stipendii* tamen dies longis mensibus extracta sit.

VIII.

Tacit.
Annal. I.
17.

PUBLIUS. Arma quæ fuerant ? **TULLIUS.** Triplicis erat notionis hæc vox. Arctæ primum, & ea solummodo completæ, quibus corpus obtegatur, atque munitur, Cassidem scilicet, galeam, lorica, thoracem, ocreas, cum primis vero Scutum. Latioris deinde, ac illa innuentis, quibus hosti nocetur, enses nempe, gladium, pugionem, hastam, lanceam, tela. Latissimæ tandem, & universam illam supellectilem designantis, quæ ad munienda Castra propria, impugnanda hostilia, expugnandas Urbes, quatiendos muros, dejiciendas turres valuerat. Non est, ut his immerer: pleraque nobis Numi commonstrabunt. Addere tamen oportet, armorum deportatione vehementer auctum esse militum laborem, sane perarduum. Vel solus iste longe supra stipendia fuit, etiam quæ aliquando largiora fuerant,

IX.

rant, tametsi a vulneribus, ac morte, metus nullus existisset.

X. *PUBLIUS*. Undenam tantus? *TULLIUS*. Ex oneribus, & itinere. Neque enim solummodo armis gravabantur, quæ induerant: verum etiam cibaria plurium dierum, ac sæpe dimidii mensis, vasa præterea nonnulla, quibus undique indigebant, *Ustensilium* nomine compellata, insuper & palos aliquot, Castris ex templo vallandis necessarios, sive stipites acutos, ramis hispidos, qui & *valla* dicebantur, quemlibet secum deferre oportuit: insuper vero sic onustum *gradu* tamen *militari* procedere, i. e. quinque horarum spatio saltem 20. millia passuum, nisi plura, conficere: sæpe pluribus horis ambulare, utcunque soles, imbresque se haberent.

XI. *PUBLIUS*. Licetne tam ardua veteribus testimoniis tuto asserere? *TULLIUS*. Omnino: unum duntaxat, & alterum accipe. *Exercitus* (quod *Vegetius* ait) ex re ipsa, atque opere *Exercitii*, nomen accepit. Tirones docendi, pondus bajulare usque ad sexaginta libras, & iter facere gradu militari. - - - Horis quibuslibet æstivis quinque millia passuum conficere. Cui *Cicero* consentit, inquit: „ Nostri *Exercitus* quis labor, & quantus agminis? Ferre plus dimidiati mensis cibaria: ferre, si quid ad usum velint: ferre vallum &c. „ Utrisque *Virgilius* ita concinnuit:

L. II. de „ *Exercitus* (quod *Vegetius* ait) ex re ipsa, atque opere *Exercitii*,
Re mili- „ nomen accepit. Tirones docendi, pondus bajulare usque ad
tari. „ sexaginta libras, & iter facere gradu militari. - - - Horis qui-
Quæst. „ buslibet æstivis quinque millia passuum conficere. „ Cui *Cicero*
Tusculanar. L. II. „ consentit, inquit: „ Nostri *Exercitus* quis labor, & quantus
16. „ agminis? Ferre plus dimidiati mensis cibaria: ferre, si quid ad
Georgi- „ usum velint: ferre vallum &c. „ Utrisque *Virgilius* ita concin-
cor. III. nuit:
v. 346.

Non secus, ac patriis acer Romanus in armis
Injusto sub *fascæ* viam carpit.

Injusto, ait, i. e. viribus prope graviori. *Cajus Merius*, compaffus tanto fatigio, non, ut leviores fierent *Ærummula*, sic enim hæc onera vocitabantur, sed ut incommodo minori saltem portarentur, furcas excogitavit, humeris militum impositas e, quibus cibaria, & vasa, in fasciculos aptata, penderent. Sub his quippe, observante *Frontino*, tam habile onus, quam requies facilis erat. Sed inde pervagato sarcasmo milites dici cæperunt *Muli Mariani*.

L. IV.
c. 1.

XII. *PUBLIUS*. Tam dura militis conditio, quæ si me hodie premeret, nescio, quantum ad eam animi haberem, non utique immerito effecit, ut *Missionem*, quisquis poterat, votis omnibus procuraret? *TULLIUS*. Certe: sed eam sperare profecto ægerrime licuit,

licuit. Varia illa fuit, & optanda quidem alia, alia vero maxime detestanda. *Missio iusta* erat, & quæ negari nemini poterat, si quis confecta omnia Stipendia rite allegasset. Retulit hic talis præconium *Emeriti*, & fiebat, quod *Ovidius* cecinit:

Miles ut *emeritis* non est satis utilis armis,
Ponit ad antiquos, quæ tulit Arma, Lares.

Trist. L.
IV. 8. 21.

Diis nimirum domesticis arma suspendebantur, grati animi tesera. Luxata deinde membra *Missionem* pariter *iustam* promerebantur, cum epiphonemate *Causarii*, h. e. valetudinis causa dimissi. Quibusdam Imperator discedendi gratiam fecit ante tempus. Sed hoc erat *injuste* mitti, nec proderat, cum novus institueretur delectus. Iterum enim ad complenda stipendia reverti oportuit. Tandem non pauci, vel ignaviæ, vel delicti causa, *ignominiose* mittebantur, quibus dictum ex *Lucano*:

-- -- -- -- --

Castris,

Tradite nostra Viris ignavi Signa Quirites.

Discedite

Pharfalic. L. V.
V. 357.

Ubi advertas, velim, nihil ignominiosius militibus visum, neque aliud aliquid majori apud eos convitio habitum, quam si eos Imperator *Quirites*, quasi domui magis, & fornaci, quam Castris quadrantes, appellasset. Cum contra *Commilitonum* nomen, eis post victoriam tributum, summi præconii loco censerent. *Julius In Cæs. c.*
Cæsar, ut apud *Suetonium* lego, „*Decumanos*, missionem flagitan- 70.
tes, - - - una voce, qua *Quirites* eos pro Militibus appellarat, „
tam facile circumegit, ut ei, *Milites* esse, confestim respon- „
derent. „

Et ista quidem hætenus compendio maximo. Novi equidem, de his omnibus innumeras quæstiones agitari ab Antiquariis: verumtamen Tironi mera dubia objicere, eundem confundere potius est, quam erudire. Reliquarum rerum argumentum in Re militari Romana Numi nobis offerent: quorum tibi, manu non parca, decem & octo supra centum, sex in Tabulis, ad commonstrandam Gloriam Bellicam, depinxi, plus aliunde, quam

e tuo cimelio electos : ut , qui communibus plerumque gaudes ,
etiam rariorum specimina teneas.

- XIV. *PUBLIUS.* Liberali certe tu animo es , quem nullus mei ,
immo boni publici amor fatigat. O quale Theatrum Glorix Au-
gustæ rursum vel primis obtutibus haurio ! Ignavus certe sit pe-
nitus , dignusque , cui Signa omnia Palladis tradere imperem ,
nisi vel solus eidem hic conspectus elegantissimorum Numo-
rum voluptatem pariat , totumque ingenium excitet.

DIALOGUS III.

De Ordinibus , & Signis Militum Romanorum.

TULLIUS.

- I. **E**xercitus omnis Ducibus , ac militibus constitit. Utrisque
porro , ut labor proprius incubuit , ita pariter triumphii
gloria debebatur. Aequum igitur est , neutros tacere.
Sin autem Delectus ratio habeatur , primum quidem de
Duce , quem Imperatorem dixere , Roma consuluit. Quoniam
vero propter milites Dux , non e converso : de Corpore prius ,
quam de Capite , agere congruit. Ubi denuo monendus es ,
Optime Publi , Martiam Romam solo quasi Marte suo se mundi
Dominam fecisse. Quare modis omnibus Cives ad bella incita-
vit , spe muneris amplioris nemini facta , antequam stipendia sua
in Castris , clarus armis , fecisset. Hinc juvenibus omnibus pri-
mum quidem nubendi , tum vero militandi necessitas imposta
fuit , ut nascentium numerus occumbentium jacturam perpetuo
suppleret , & e tironibus alii semper , aliique , in locum vetera-
norum , & emeritorum succederent. Claritudini factorum , etiam
apud gregarios milites , magna Præmiorum varietas decreta : de
quibus loco suo coram te disseram. Qui porro bellicæ fortitudi-
ni